

Гуляс І. А.

Професор кафедри психології, доктор психологічних наук, доцент
(*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*)

ОСОБИСТІСНІ ПРАГНЕННЯ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Дослідженням гендерної проблематики у психології наразі присвячено низку праць як зарубіжних, так і вітчизняних учених. Зокрема, у напрацюваннях останніх висвітлено: аспекти формування гендерно-справедливого середовища у ЗВО (Кікінежді, 2020); питання соціально-психологічного виміру гендерної депривації у шлюбі та сім'ї (Кізь, 2020); особливості гендерної терапії у роботі психолога з молодим подружжям (Говорун, Кізь & Кікінежді, 2019); соціально-психологічні особливості сприймання гендерних ролей у юнацькому віці (Плетка, 2021); феномен сексизму в українському суспільстві (Кізь & Божко, 2022); розвиток гендерної ідентичності у старших підлітків (Чіп, 2018) тощо. Найявний науковий доробок останніх досліджень і публікацій безумовно є актуальним і цінним, однак його тематика свідчить про нестачу гендерних досліджень аксіопсихологічного плану. У цьому зв'язку, на нашу думку, набуває актуальності пропонована наукова розвідка.

Психологічним інструментарієм для проведення емпіричного дослідження слугувала методика «Пакет оцінки особистісних прагнень» Р. Еммонса, а для встановлення відповідності біологічної статі певному гендеру респондентів – тест «Дослідження маскуліності-фемінності особистості» С. Бем.

Вибірку утворили 105 студентів старших курсів (56 чоловічої та 49 жіночої статі) факультету комп'ютерних наук Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Отже, результати емпіричного дослідження свідчать, що для представників чоловічої статі, порівняно з дівчатами, важливіше фокусуватись на цілях, які підтримують внутрішню гармонію і повноцінну життєдіяльність; сприяють саморозвитку і самовдосконаленню; забезпечують «тілесний, особистісний і духовний виміри здоров'я» (Савчин, 2019). Останнє, на нашу думку, можна пояснити ефектом сумісності поведінки із гендерними очікуваннями, які

сформувались у суспільстві. Вберігаючи свою дорослу ідентичність та власну автономію, досліджувані чоловічої статі вважають здоров'я провідним складником їхньої соціальної зрілості, а також доволі міцним підґрунтям для утілення ролі годувальника сім'ї. Натомість дівчата можуть зосередитись на своїй привабливості, водночас менше враховувати критерії здорового функціонування організму, що, в підсумку, спонукає до виникнення конкретних проблем окресленого формату.

Друге місце в опитаних відведено категорії з перевагою у хлопців, яка об'єднує схвальні результати їхньої роботи або навчання, можливість реалізації життєвих і професійних планів, успіх – «досягнення». На наше переконання, досягнення респондентів-чоловіків в основному зорієнтовані на кар'єру, високий соціальний статус, престиж; дівчата ж більше схиляються до реалізації у приватному і міжособистісному сегменті.

На третьому щаблі, з домінуванням у респонденток, перебуває «інтимність», яка об'єднує саморозкриття і відвертість, довіру, переживання близькості, взаємність, діалог у стосунках, тісне особисте спілкування, почуття любові, таємничість. Можна припустити, що представники прекрасної половини людства мають доволі розлогий діапазон міжособистісних дистанцій і можуть вільніше виражати свої емоції і почуття; натомість хлопці – емоційно стриманіші, прагнуть до домінування, раціональних і креативних способів взаємодії.

Четверта сходинка належить «самопредставленню» з домінуванням у дівчат. Виявлене можна пояснити комплексом меншовартості жінок, прищепленим культурою, який і, відповідно, спонукає їх до конкуренції та змагання із чоловіками (аби довести, що вони не гірші за останніх).

П'яту позицію у вибірці займає «духовна самотрансценденція» з перевагою в опитаних жіночої статі. Останні трансцендують від матеріального до глибинних пластів духовного Я. У хлопців ситуація дещо інша – вони демонструють прагнення, які корелюють з духовними цінностями – любов'ю, добром, вірою, свободою та відповідальністю, що, спонукають їх до

фундаментальних духовних переживань; відтак, вони трансцендують «від земної реальності» до «храму абсолютної суб'єктивності людської реальності».

Зауважмо, що незначні відмінності у вираженні кількісних показників зафіксовано у категоріях «спілкування» і «творчої продуктивності». Прагнення до «саморуїнування» і «влади» в обох вибірках молодих людей є неактуальними.

Резюмуючи викладене вище, зазначмо, що: наявність упорядкованої системи прагнень є свідченням суб'єктності людини, а, отже, її активності та надситуативності, які, безумовно, є ключовими здатностями у забезпеченні їй успішного додання суперечностей і труднощів; досліджувана вибірка продемонструвала таку ієрархію вираження прагнень у категоріальному вимірі: першість серед хлопців і дівчат належить «особистісному зростанню, здоров'ю», друге місце посіли «досягнення», на третьому – «інтимність», четверте – «самопредставлення», п'яте – духовна «самотрансценденція»; прагнення у категоріях «влада» і «саморуїнування» в обох вибірках не мають свого вираження. І насамкінець зауважмо, що певні прагнення і наміри в реалізації конкретних цілей варто узгоджувати з особистісними здібностями і потребами, а також умовами (і вимогами) діяльності, проєктувати власне життя згідно зі сповідуваними цінностями й цілями.

Список літератури

1. Говорун Т. В., Кізь О. Б., Кікінежді О. М. Гендерна терапія як інновація у роботі психолога з молодим подружжям. *Інноваційні технології розвитку психологічних ресурсів особистості: колективна монографія*. Херсон: ХДУ, 2019. С. 7–27.
2. Кізь О. Соціально-психологічні виміри гендерної депривації у сфері шлюбу та сім'ї. *Humanitarium*. Переяслав; Ніжин: Лисенко М. М., 2020. Том. 44, вип. 1: Психологія. С. 73–88. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/23548/1/Kiz.pdf>

3. Кізь О., Божко О. Сексизм в українському суспільстві: усвідомлення соціально-психологічних витоків та шляхи викорінення. «*Colloquium-journal*». 2022. № 3 (4(127)). С. 33–37.
4. Кікінежді О. Проблема створення гендерно-справедливого середовища у закладах вищої освіти. *Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Międzynarodowej NaukowoPraktycznej (on-line) zorganizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii*. Warszawa, 2020. С. 20–22. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/20802/1/kikinegdi3.pdf>
5. Плетка О. Т. Соціально-психологічні особливості сприймання молоддю гендерних ролей: дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2021. 310 с.
6. Савчин М. Здоров'я людини: духовний, особистісний і тілесний виміри: монографія. Дрогобич: ПП «ПОСВІТ», 2019. 232 с.
7. Чіп Р. С. Психологічні чинники становлення гендерної ідентичності старших підлітків: автореф. дис. ... канд. психол. наук. Переяслав Хмельницький, 2018. 20 с.